

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ
імені В. І. ВЕРНАДСЬКОГО
ІНФОРМАЦІЙНО-БІБЛІОТЕЧНА РАДА НАН УКРАЇНИ
АСОЦІАЦІЯ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ**

БІБЛІОТЕКА. НАУКА. КОМУНІКАЦІЯ.

**ІНТЕГРАЦІЯ У МІЖНАРОДНИЙ
БІБЛІОТЕЧНИЙ ПРОСТІР**

**Матеріали міжнародної наукової конференції
(Київ, 8–10 жовтня 2024 р.)**

Том 1

КИЇВ 2024

DYNAMICS OF CHANGES IN THE FORMATION OF THE UKRAINIAN BIOGRAPHICAL ARCHIVE IN THE CONDITIONS OF THE PROLONGED WAR

The changes in the development of the UBA as a consequence of social changes that took place during the war are considered. The study emphasizes the increase in the number of individuals whose socially significant actions make them candidates for inclusion in the archive, and the emergence of new areas of activity that require special attention.

Keywords: Ukrainian National Biographical Archive, personalities, volunteering.

УДК 82-94-044.933:929"19"](043.2)

Вірченко Тетяна Ігорівна,

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-7953-2285>,

докторка філологічних наук, професорка,

професорка кафедри української літератури,

компаративістики і грінченкознавства,

факультет української філології, культури і мистецтва,

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка,

Київ, Україна

e-mail: t.virchenko@kubg.edu.ua

ЛІТОПИС ЖИТТЯ І ТВОРЧОСТІ У ВІТЧИЗНЯНІЙ БІОГРАФІЦІ: БІФУРКАЦІЯ ЖАНРОВИХ МЕЖ

У розвідці здійснена спроба на матеріалі літописів життя і творчості Т. Шевченка, Марка Вовчка, І. Карпенко-Карого, І. Франка, Лесі Українки, М. Коцюбинського, актриси Є. Зарницької, а також моделі «Автор – Текст – Реципієнт» запропонувати модель Літопису життя і творчості.

Ключові слова: літопис життя і творчості, біографіка, жанр, структура, реципієнт.

Рубіж ХХ–ХХІ ст. прикметний розквітом широкої жанрової палітри: словники, наукові статті, біографічні збірники, довідники тощо. Ще одне позитивне зрушення, за В. Попиком, – поява елементів просопографії, які дозволяють спостерігати динаміку розвитку особистості.

Помітно, що серед цього переліку відсутній такий жанр, як літопис життя і творчості. Вірогідно, це пояснюється тим, що за останні чверть століття у сфері літератури й театру маємо лише три

літописи: П. Жура «Труди і дні Кобзаря» (2003), М. Мороза «Літопис життя і творчості Івана Франка» (2016–2017), Т. Кінзерської «Єфросинія Зарницька (Є. Азгуріді)» (2019). Треба визнати, що цей жанр вимагає тривалої роботи з документами, спадщиною (редакціями, варіантами творів), контекстом доби і є своєрідною вершиною в осягненні життя й творчості митця, хоча справжнім верхів'ям варто визнати Енциклопедію, як-от «Шевченківська енциклопедія», «Франківська енциклопедія» тощо. Разом із тим, наявність Літопису (якість його змісту) якнайкраще оприявнює наявні лакуни й визначає вектори досліджень.

Отже, *мета дослідження* – окреслити концептуальні рамки, процес підготовки й написання, а також композиційні рішення Літопису життя і творчості. Безумовно, у досягненні цієї мети варто здійснювати опору на традиції й досвід, а тому буде проаналізована низка Літописів, якими послуговуються переважно літературознавці.

Теоретичними основами з жанристики стали праці Н. Копистянської, яка під жанром розуміла єдність змістових і формальних жанроутворюючих компонентів. Також визначальну роль мала студія Зоф'ї Росінської «Самототожність реципієнта. Психоаналітичні точки зору».

Місія Літопису. На формулювання місії Літопису впливає філософська методологічна установка, сповідувана дослідником. Очевидно, що в нашому випадку варто вести мову про антропологізм, адже об'єктом уваги літопису стає така особа, моральна й інтелектуальна сила, роль в історичному процесі якої стає орієнтиром для орієнтування суспільства навіть на відстані часу. Як наслідок, має місце занурення в досвід наших предків задля того, щоб їхню інтерпретацію привнести в теперішню дійсність.

Автор Літопису. Дослідник має дотримуватися конструктивістського світогляду, оскільки вивчає взаємодію, співпрацю осіб, фокусується на контекстах (культурних, історичних тощо), у яких діячі живуть. Мета дослідника – інтерпретувати смисли, які мають на світ інші.

Методи дослідження. Дослідницька діяльність повсякчас має бути спрямована на конкретизацію інформації. Помічними наразі можуть стати загальнонаукові методи: кількісні (інформація перепису, статистичний аналіз), якісні (спогади сучасників, інформація з інтерв'ю, аудіовізуальна інформація, аналіз зображень, інтерпретація патернів), змішані (статистичний і текстовий аналіз),

з виразною перевагою якісних. Серед власне літературознавчих варто назвати біографічний, культурно-історичний, текстологічний.

Поведінкові патерни дослідника. Автори праці «Дизайн дослідження» сформулювали низку унікальних практик – поведінкових патернів дослідника. Результат трансформації цього досвіду – зосередження уваги на постаті та її інтелектуальному оточенні, концентрація змістових сенсів (слів або вчинків героїв Літописів), трансляція національних і загальнолюдських цінностей, інтерпретація інформації, співпраця з вченими інших дотичних гуманітарних наук. Розробляючи наукові теми, дослідники вводять у науковий обіг ті чи ті документи, епістолярій тощо, але робота біографа вимагає повернення до архівів, адже перепрочитання документа – це шлях віднайдення непомічених деталей.

Літопис життя і творчості: жанрові межі. Постать. Діячі історії та культури України в усі періоди її розвитку, які своєю творчою, інтелектуальною та іншою діяльністю служили розвитку держави. Дієвими можуть бути принципи, сформульовані В. Чишком у праці «Основні принципи створення українського біографічного словника». У розвідці оперуємо поняттям «герой літопису».

Література. Джерела. Документи – основа для отримання нової інформації (фактів стосовно життя й творчості митця). Факти, наведені в документах, використовуються впродовж всього тексту Літопису (перевага надається адрес-календарям, листам, спогадам, щоденникам, географічним картам, опублікованим чи підготовленим до друку публікаціям (художні твори, переклади, наукові праці тощо героя Літопису)). Оперування перевіреною інформацією детермінує відсутність вигадок, домислів у тексті.

Структура Літопису. До аналізу залучені літописи, опубліковані як окремі видання. Перевага надавалася вітчизняним Літописам зі сфери театрального мистецтва й літератури. Найпростіша модель, що застосовувалася дослідниками, – це суцільний виклад, де структурний поділ за роками, місяцями й днями здійснений лише всередині тексту.

Структурування змісту Літопису спостерігаємо щодо таких постатей, як Т. Г. Шевченко, Леся Українка та Іван Франко. Усі три літописи Т. Г. Шевченка структуровані, очевидно, що за хронологічним принципом. М. Ткаченко, В. Анісов і Є. Серeda для називання періодів використовували топос і роки. П. Жур тяжіє до метафоричних назв. У праці О. Косач-Кривинюк спостерігаємо, що

кожний рік завершується власними спогадами, які відокремлюються від решти тексту («Спогади й уваги до ... року»).

Утруднює роботу з книжкою відсутність змісту. Такий підхід спостерігаємо в «Літописі життя і творчості І. Карпенка-Карого (І. К. Тобілевича)» О. Цибаньової та в Літописі життя і творчості Єфросинії Зарницької, підготовленому Т. Кінзерською.

Загалом типовими структурними елементами книжки в жанрі літопису є: *Від автора* (Від авторки – як у праці «Леся Українка. Хронологія життя і творчості» Ольги Косач-Кривинюк); *Алфавітний покажчик імен* (Покажчик імен, назв періодичних видань, альманахів, збірників, громадських організацій та видавництв; Індекс); *Покажчик творів* (назв оригінальних творів); *Список* (перелік) *ілюстрацій*; *Скорочення*; *Додатки*.

Зміст Літопису має висвітлювати факти із життя постаті (події), характеризувати оточення (рід, родина, сім'я, кохані, друзі, однопумці, партнери/колеги, учасники дискусій), фіксувати адреси місць перебувань, називати побачені пам'ятки тощо, констатувати думки, емоції, вчинки. Отже, прикметна ознака стилю – документальність.

Правила датування. Здебільшого, усі дослідники послуговуються єдиним правилом: факти із життя датували за старим стилем у певній системі: спочатку наводяться відомості, які мають точну дату; потім – ті, щодо яких відомий лише місяць. Відомості, щодо яких відомий лише рік, наводяться після висвітлення фактів грудня.

Реципієнт Літопису. Реципієнт Літопису митця має основне очікування – фактологічна оповідь, що зумовлює відсутність довільних інтерпретацій. Разом із тим очевидно, що читач, який має певне знання про героя Літопису та історичний період його діяльності, потребує унікальних фактів, уведення в науковий обіг нової інформації. Факти, які стосуватимуться зовнішності, рис характеру, життєвих обставин «оживлюватимуть» оповідь і підвищуватимуть зацікавленість у праці. Окреслення інтелектуальних поглядів, оточення героя Літопису підвищуватиме активність реципієнта, який стає не лише споживачем інформації, а й включається в інтелектуальний діалог.

Чи може бути цікавим Літопис для реципієнтів із різними фоновими знаннями? – питання, на яке варто давати позитивну відповідь. Як написати такий Літопис? – питання, на яке варто

шукати відповідь, але можлива вона лише в безпосередній практичній роботі.

UDC 82-94-044.933:929"19"](043.2)

Tetiana Virchenko,

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-7953-2285>,

Doctor of Philological Sciences, Professor,

Professor of Department of Ukrainian Literature,

Comparativistics and Grinchenko Studies,

Faculty of Ukrainian Philology, Culture and Art,

Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University,

Kyiv, Ukraine

e-mail: t.virchenko@kubg.edu.ua

CHRONICLE OF LIFE AND CREATIVITY IN NATIONWIDE BIOGRAPHY: BIFURCATION OF GENRE BOUNDARIES

In the investigation, an attempt was made on the material of the chronicles of the life and work of such writers as T. Shevchenko, Marko Vovchok, I. Karpenko-Karyi, I. Franko, Lesya Ukrainka, M. Kotsyubynskyi, and the actress E. Zarnytska, as well as the model "Author – Text – Recipient" to propose a model of the Chronicle of life and creativity.

Keywords: chronicle of life and creativity, biography, genre, structure, recipient.

УДК 930:027.7:378.4(477.54-25)]:355.01-053.18:378.4(477.54-25)«2022/...»

Глибицька Світлана Борисівна,

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-6863-1832>,

головна бібліографка,

науково-бібліографічний відділ,

Центральна наукова бібліотека,

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,

Харків, Україна

e-mail: sv.zajc@gmail.com

ЗБЕРІГАЄМО ПАМ'ЯТЬ: ПУБЛІКАЦІЇ НА МІЖНАРОДНОМУ САЙТІ «BRAVE ACTION UKRAINE» ПРО СТУДЕНТІВ, СПІВРОБІТНИКІВ, ВИПУСКНИКІВ КАРАЗІНСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ, ЯКІ ЗАГИНУЛИ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ